ROLUL JURISPRUDENŢEI CURŢII CONSTITUŢIONALE ÎN MATERIE DE ASIGURARE A REALIZĂRII PRINCIPIULUI SEPARAŢIEI PUTERILOR ÎN STAT ŞI A SOLUŢIONĂRII CONFLICTELOR ÎNTRE INSTITUŢIA LEGISLATIVĂ ŞI PREZIDENŢIALĂ

CZU: 342.565.2:347.995(478)

Radu MOLDOVANU

Școala doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

THE ROLE OF THE CONSTITUTIONAL COURT JURISDICTION IN ENSURING THE PRINCIPLE OF SEPARATION OF POWERS AND IN SOLVING INSTITUTIONAL CONFLICTS BETWEEN THE PARLIAMENT AND THE PRESIDENT

This article aims to provide an analysis of the Constitutional Court jurisdiction in solving institutional conflicts between the Parliament and the President of the Republic in the period of 1995-2021 in order to identify/ conceptualize the current constitutional mechanisms for solving conflicts of a constitutional nature.

Thus, the main objective is to analyze the Constitutional Court approach regarding the insurance of the separation of powers principle between the legislative and presidential institution.

Keywords: *Constitutional Court, separation of powers in the State, institutional conflicts between the Parliament and the President of the Republic.*

Introducere

Una dintre trăsăturile caracteristice ale sistemului constituțional şi politic din Republica Moldova este instabilitatea cronică în funcționarea instituțiilor statului. Această realitate este cauzată în special de nenumăratele conflicte între ramurile puterii în stat, care se manifestă în mod constant de-a lungul istoriei Republicii Moldova, generând dezechilibre instituționale.

Factorul determinant al acestei situații constă în nivelul sporit al conflictelor cu caracter politic, care este expresia luptei acerbe pentru putere. Elementul agravant al confruntărilor politice constă în faptul că acestea se desfăşoară nu doar în perioade electorale, aşa cum se obişnuieşte în societățile democratice avansate, ci şi în

perioada dintre alegeri, generând o instabilitate politică continuă. Astfel, conflictele constituționale şi politice poartă un caracter permanent în Republica Moldova. Un alt element agravant constă în faptul că, spre deosebire de statele democratice avansate, conflictele politice din Moldova se transformă în crize constituționale, care afectează funcționalitatea şi stabilitatea instituțiilor statului.

Printre efectele acestor conflicte între ramurile puterii în stat se numără fenomene grave, cum ar fi: crize instituționale, blocaje constituționale, lipsa unui echilibru dintre instituțiile statului; perioade îndelungate de interimat etc. În consecință, sistemul politic şi instituțional este afectat, pe de o parte, de durata medie scurtă în activitatea unui guvern (instabilitate guvernamentală), iar, pe de altă parte, majoritățile parlamentare, care susțin executivul, sunt fluctuante (instabilitate politică).

Pornind de la premisa că orice sistem politic are nevoie de stabilitate [1], este necesară identificarea unor mecanisme constituționale adecvate pentru soluționarea conflictelor de natură constituțională prin consolidarea principiului echilibrului instituțional între ramurile puterii în stat, precum şi identificarea unor mecanisme eficiente şi suple de soluționare şi deblocare a crizelor (blocajelor) instituționale. În acest sens, dat fiind că în cadrul sistemului constituțional al Republicii Moldova autoritatea responsabilă care garantează supremația Constituției şi asigură realizarea principiului separației puterilor în stat este Curtea Constituțională, analiza jurisprudenței Curții, începând cu anul 1995 şi până în prezent, reprezintă un interes de cercetare pentru înțelegerea abordărilor autorității de jurisdicție constituțională în cadrul soluționării conflictelor dintre ramurile puterii în stat.

Din această perspectivă, în cadrul articolului vor fi analizate câteva exemple relevante din jurisprudența ce ține de soluționarea conflictelor de natură constituțională/instituțională dintre Parlament şi Preşedinte cu scopul identificării/conceptualizării mecanismelor actuale de soluționare a conflictelor de natură constituțională.

Etapizarea/periodizarea conflictelor între instituția legislativă şi prezidențială din perspectiva jurisprudenței Curții Constituționale

Unul dintre cele mai prezente conflicte instituționale în istoria constituțională şi politică a Republicii Moldova a avut şi are loc între instituția prezidențială şi cea legislativă. Esența acestui conflict a vizat punerea în aplicare a competențelor şefului statului în raport cu Guvernul, precum şi în raport cu Parlamentul.

Pentru a înțelege mai bine specificul acestor conflicte este important a menționa evoluția formei de guvernare în Republica Moldova, începând cu anul 1990 şi până în prezent. Anume anul 1990 este luat ca etapă de referință şi ca baseline, deoarece în februarie-martie ale acelui an s-au desfăşurat primele alegeri parlamentare libere în Sovietul Suprem al RSSM în bază de alternativă, instituție care ulterior a devenit Parlamentul Republicii Moldova, iar în septembrie 1990 a fost creată instituția prezidențială.

În opinia unor autori, începând cu 1990 şi până în 2014 (anul publicației la care se face referință) [2] în Republica Moldova au fost instaurate următoarele regimuri:

din 3 septembrie 1990, momentul formării instituției prezidențiale şi până la adoptarea Constituției din iulie 1994 a funcționat un regim prezidențial. În această perioadă, Preşedintele avea un rol dominant în raport cu Executivul: învestitura Guvernului, demiterea membrilor acestuia, fără a fi necesar acordul Prim-ministrului, deşi cu confirmarea ulterioară de către Parlament, formarea şi reorganizarea entităților administrației publice centrale (ministere şi departamente). În acea preioadă preşedintele putea adopta decrete cu putere de lege.

În perioada iulie 1994 – iulie 2000 a funcționat un regim semiprezidențial, care a restrâns unele atribuții executive ale Preşedintelui, cum ar fi dreptul de a propune Parlamentului componența nominală a Executivului, dar şi de a opera remanieri în Guvern fără acordului Prim-ministrului.

Începând cu iulie 2000 şi până în martie 2016 a funcționat un regim parlamentar. În baza reformei constituționale din 2000, Preşedintele nu mai era ales prin vot direct al cetățenilor, ci prin votul deputaților (trei cincimi); nu avea dreptul de a prezida şedințele Guvernului, de a fi subiect care poate propune revizuirea Constituției etc.

Odată cu Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 04.03.2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr.1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea şi completarea Constituției Republicii Moldova [3], prin care au fost declarate neconstituționale unele prevederi prin care Preşedintele Republicii Moldova era ales de Parlament prin vot secret, s-a revenit la alegerea directă a preşedintelui prin vot universal. Pornind de la schimbarea modalității de alegere a şefului statului direct de către cetățeni, putem considera că din momentul pronunțării acestei Hotărâri a Curții Constituționale în Republica Moldova a fost instituit un regim de guvernare semiparlamentar. Dat fiind că atribuțiile Preşedintelui de până la anul 2000 nu au fost „întoarse" instituției prezidențiale, ar fi incorect să afirmăm că Republica Moldova a revenit la forma de guvernare semiprezidențială.

Revenind la etapele conflictelor între instituția legislativă şi cea prezidențială, **primul mare conflict de natură constituțională** a avut loc la 15 martie 1996, atunci când în rezultatul unui conflict de natură politică dintre şeful statului şi ministrul apărării, Preşedintele Mircea Snegur a emis Decretul nr.68 „Despre conducerea Ministerului Apărării", prin care ministrul Pavel Creangă a fost destituit din funcția de ministru al apărării, iar conducerea Ministerului Apărării a fost pusă în sarcina lui Tudor Dabija, viceministru al apărării [4].

Prin Hotărârea Curții Constituționale nr.9 din 04.04.1996 cu privire la constituționalitatea Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr.68 din 15 martie 1996 „Despre conducerea Ministerului Apărării" (Monitorul Oficial 25/16, 25.04.1996) [5], Decretul Preşedintelui a fost declarat neconstituțional. Principalele argumente ale Curții țineau de faptul că Preşedintele nu este şef al Guvernului, deşi prin funcția sa este în fruntea puterii executive, iar în exercițiul funcțiilor sale Preşedintele trebuie să conlucreze atât cu Guvernul, cât şi cu Parlamentul, inclusiv în exercitarea atribuțiilor în domeniul apărării, fapt care demonstrează, în opinia Curții, lipsa de conlucrare în exercitarea prerogativelor ce revin Preşedintelui şi Guvernului. Atfel, Decretul

contravine prevederilor expuse în articolul 82 alineatul (2) din Constituție. Conform normei constituționale menționate, Preşedintele revocă şi numeşte pe unii membri ai Guvernului la propunerea Prim-ministrului.

Chiar dacă Decretul nr.68 din 15 martie 1996 a fost semnat de către Preşedinte şi în calitate de Comandant Suprem al Forțelor Armate, fiind invocat articolul 5 din Legea cu privire la apărare din 17 martie 1992, care permitea Preşedintelui Republicii Moldova, în calitate de Comandant Suprem al Forțelor Armate, să numească şi să destituie din funcție conducerea supremă a Forțelor Armate, Curtea a stabilit că legea sus-numită a fost adoptată până la intrarea în vigoare a Constituției (27 august 1994). Astfel, Curtea Constituționalaă a declarat ca fiind neconstituțional Decretul preşedintelui.

A doua etapă în care s-a desfăşurat un conflict de natură constituțională între şeful statului şi majoritatea parlamentară a avut loc în perioada 1999-2000 având ca obiect viziunea de modificare a Constituției. Preşedintele Lucinschi propunea trecerea la un regim prezidențial, iar Parlamentul urmărea trecerea la un regim parlamentar de guvernare.

Fără a intra în detaliile complexe ale confruntării dintre instituția prezidențială şi cea legislativă, deznodământul acestui conflict s-a produs în data de 5 iulie 2000, atunci când Parlamentul a adoptat Legea nr.1115- XIV cu privire la modificarea şi completarea Constituției Republicii Moldova, care a fost publicată în Monitorul Oficial la 28 iulie şi intrată în vigoare. Astfel, Parlamentul a reuşit să-şi impună voința, iar prerogativele Preşedintelui țării au fost restrânse.

Modalitatea de alegere a şefului statului de către Parlament (de trei cincimi din numărul deputaților), care a fost stabilită în data de 5 iulie 2000, a provocat de 3 ori dizolvarea Parlamentului urmate de organizarea alegerilor parlamentare anticipate (2000, 2009, 2010) şi a creat o îndelungată criză politică legată de imposibilitatea alegerii şefului statului, care a durat din 11 septembrie 2009 (demisia preşedintelui Vladimir Voronin) şi până în 16 martie 2012, când Parlamentul l-a ales pe Nicolae Timofti Preşedinte al Republicii Moldova.

În ceea ce priveşte conflictele între instituția prezidențială şi Parlament, în perioada 2001-2009, datorită configurării politice a Parlamentului, a existat o colaborare loială între aceste ramuri ale puterii în stat, fapt datorat aceleiaşi coloraturi politice dintre Parlament şi Preşedinte, iar rolul şefului statului a crescut în raport cu puterea legislativă nu datorită prerogativelor constituționale, ci datorită poziției de lider a şefului statului în raport cu partidul care a avut majoritatea în Parlament.

În perioada 2009-2012 a avut loc o criză a instituției prezidențiale, funcția de şef al statului fiind asigurată prin interimat de către preşedinții Parlamentului.

Perioada între 2012 şi decembrie 2015 la fel a reprezentat o perioadă de lipsă de conflcite instituționale între şeful statului şi Parlament, dat fiind că şeful statului era emanația politică a majorității parlamentare, formată în alegerile din noiembrie 2010 şi noimebrie 2014.

A treia etapă etapă în care s-a desfăşurat un conflict de natură constituțională între şeful statului ales de Parlament şi majoritatea parlamentară a avut loc

în decembrie 2015, conflict apărut din cauza procedurii de desemnare a Prim-ministrului.

Prin Hotărârea nr.32 din 29.12.2015 pentru controlul constituționalității Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr.1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru [6], Curtea a introdus câteva abordări principiale noi care vizează relația instituțională între Preşedinte şi Parlament. Astfel, Curtea a statuat două situații. Prima situație este atunci când nu este constituită o majoritate parlamentară absolută. În acest caz, Preşedintele Republicii Moldova are obligația, după consultarea fracțiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Preşedintelui. A doua situație se aplică în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Preşedintele Republicii Moldova fiind obligat să desemneze candidatul susținut de această majoritate, care urmează a fi formalizată, nu doar declarată, cu indicarea deputaților care o constituie, cu specificarea disponibilității de a susține o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru şi notificarea oficială în adresa Preşedintelui Republicii Moldova.

A patra etapă în care s-au produs conflicte de competență între şeful statului ales de popor şi Guvern susținut de majoritatea parlamentară în exercitarea atribuțiilor, care au dus de 5 ori la suspendarea temporară a Preşedintelui „pe cinci minute" de către Curtea Constituțională, a avut loc în perioada 2017-2019.

Prima suspendare a avut loc în septembrie 2017, atunci când la 12 septembrie 2017 Prim-ministrul Republicii Moldova a propus Preşedintelui Republicii Moldova candidatura pentru funcția de ministru al apărării, rămasă vacantă după revocarea fostului ministru la 27 decembrie 2016. La 13 septembrie 2017 Preşedintele Republicii Moldova a respins propunerea Prim-ministrului de numire în funcția de ministru al apărării, invocând aspecte legate de pregătirea profesională în domeniu, specificul managementului militar, lipsa autorității etc. Tot atunci, Preşedintele a anunțat că a identificat propriul candidat, pe care a decis să-l „recomande Guvernului, pentru a fi înaintat la funcția de ministru al apărării". La 14 septembrie 2017, Prim-ministrul şi-a reiterat propunerea pentru funcția de ministru al apărării. La 18 septembrie 2017, Preşedintele a respins din nou candidatura propusă de Prim-ministru pentru funcția de ministru al apărării.

Prin Hotărârea nr.28 din 17.10.2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin.(6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 şi 140 din Constituție (neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Preşedinte) [7] Curtea a astabilit că refuzul Preşedintelui de a-şi executa obligațiile constituționale de confirmare a unui ministru „constituie imposibilitate temporară de a-şi exercita atribuțiile şi justifică instituirea interimatului funcției" de către preşedintele Parlamentului sau de prim-ministru, pentru exercitarea acestei obligații constituționale a şefului statului. Curtea Constituțională a stabilit că Preşedintele nu are drept de veto în numirea în funcție a unui ministru propus de premier, iar semnătura şefului statului pe decretul de confirmare în funcție este doar una formală. În rezultat, Preşedintele a fost suspendat temporar, iar decretul de numire a ministrului a fost semnat de către preşedintele Parlamentului.

Această Hotărâre a stat la baza jurisprudenței ulterioare în ce privește suspendarea temporară a Președintelui. Șeful statului a mai refuzat ulterior semnarea decretelor de numire în funcție a mai multor miniștri, a unui viceprim-ministru, a refuzat să promulge câteva legi. Astfel, Curtea i-a împuternicit pe președintele Parlamentului sau pe prim-ministru să semneze decretele de promulgare a acestor legi în locul Președintelui Republicii Moldova în rezultatul suspendării temporare.

Etapa de suspendare temporară a fost desființată prin Hotărârea nr.23 din 06.08.2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 şi 98 alin.(1) din Constituție, în care Curtea a reținut că suspendarea din funcție și demiterea Președintelui Republicii este o procedură complexă, însă, în același timp, aceasta este o procedură prescrisă expres de Constituție în cazul comiterii de către Președintele Republicii a unor fapte grave prin care încalcă prevederile Legii Supreme. Prin urmare, Curtea a ajuns la concluzia că prin interpretarea funcțională a Constituției, în cazul Hotărârii nr.28 din 17 octombrie 2017, a fost creat un mecanism care nu se bazează pe Constituție dacă Președintele Republicii și-a respectat obligația imparțialității și a neutralității politice în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru.

A cincea etapă în care s-au produs conflicte de competență între șeful statului ales de popor și majoritatea parlamentară în exercitarea atribuțiilor pentru desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru s-a desfășurat pe parcursul anului 2021.

În contextul conflictului care s-a acutizat pe parcursul anului 2021 între șeful statului și majoritatea parlamentară, Curtea Constituțională a aplicat jurisprudența proprie din 2015 și reconfirmată prin Hotărârea nr.23 din 06.08.2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin.(1) din Constituție [8].

În acest sens, luând specificul crizei politice din acea perioadă, conflictul s-a axat pe confruntarea dintre dreptul majorității absolute de a-și impune candidatul în fața Președintelui, pe de o parte, și, pe de altă parte, dreptul Președintelui de a desemna propriul candidat, în pofida voinței majorității parlamentare.

Fără a intra în detaliile hotărârilor Curții care au încercat să tranșeze pe parcursul anului conflictul între șeful statului și Parlament, este important să menționăm câteva hotărâri și decizii relevante: Decizia nr.7 din 18.01.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr.226b/2020 privind interpretarea articolelor 2 alin.(1), 60 alin.(1), 61 alin.(1) și (2) și 66 lit.a) din Constituție (autodizolvarea Parlamentului) [9]; Hotărârea nr.6 din 23.02.2021 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr.32-IX din 11 februarie 2021 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru [10]; Hotărârea nr.10 din 22.03.2021 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr.47-IX din 16 martie 2021 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru [11].

Ultima etapă care a tranșat conflictul între șeful statului și Parlament a fost Avizul nr.1 din 15.04.2021 pentru constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului după consumarea celor două tentative nereușite de numire a Guvernului [12].

Concluzii cu privire la jurisprudența Curții Constituționale în soluționarea conflictelor între instituția legislativă și cea prezidențială

În rezultatul analizei jurisprudenței Curții Constituționale în soluționarea conflictelor între instituția legislativă și cea prezidențială, au fost identificate mecanismele actuale de soluționare a conflictelor de natură constituțională între aceste instituții.

Prima concluzie constă în faptul că din punctul de vedere al aplicării principiului separației puterilor în stat, începând cu 1994, anul adoptării Constituției, și până în prezent se atestă o restrângere sistematică a prerogativelor șefului statului în raport cu Parlamentul. Această reducere a atribuțiilor a fost realizată atât de către instituția Parlamentului prin modificări la Constituție (1994, 2000), cât și prin jurisprudența Curții Constituționale (2015, 2017-2021).

A doua concluzie se referă la faptul că, începând cu anul 2010, la nivelul jurisprudenței Curții Constituționale a fost instituit un mecanism de slăbire a instituției prezidențiale în raport cu puterea legislativă.

În ceea ce privește jurisprudența Curții Constituționale, trebuie de menționat că dacă până în anul 2010 conflictele între instituții erau soluționate în baza verificării corespunderii deciziilor șefului statului sau ale Parlamentului cu prevederile Constituției, atunci începând cu 2010, dar cu precădere din 2015, Curtea și-a bazat hotărârile pe interpretarea extinsă a rolului șefului statului în arhitectura constituțională, interpretări care au evoluat până la „legiferare constituțională". Un prim exemplu de slăbire a instituției prezidențiale în raport cu puterea legislativă a fost formulat prin Hotărârea Curții Constituționale nr.17 din 12.07.2010 pentru controlul constituționalității Decretului nr.376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice (Monitorul Oficial 126-128/17, 23.07.2010) [13]. Conform acestei Hotărâri, „Republica parlamentară se caracterizează prin alegerea șefului statului de către Parlament și datorită acestui fapt poziția legală a șefului statului este inferioară și subordonată Parlamentului". Tot în această Hotărâre Curtea Constituțională reduce rolul Președintelui și nu-i permite acestuia de a întreprinde acțiuni fără a ține cont de voința Parlamentului și de raporturile deja stabilite de organul reprezentativ suprem al poporului.

Etapa decisivă în slăbirea instituției prezidențiale a fost realizată prin Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015. Conform prevederilor acestei Hotărâri, interpretarea articolului 98 alin.(1) din Constituție, prin care Președintele consultă fracțiunile parlamentare și desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru, este realizată ținându-se cont de forma de guvernământ parlamentară din Republica Moldova. Iar după cum s-a văzut în 2010, Curtea a interpretat tranșant statutul de inferioritate și subordonare a șefului statului în raport cu puterea legislativă. În acest fel, Curtea a redus marja discreționară a atribuției exclusive a șefului statului de a desemna Prim-ministrul.

Tot în aceeași Hotărâre Curtea impune șefului statului rolul de mediator fără atribuții executive, deși, spre deosebire de Constituția României, în Constituția Republicii Moldova nu este specificat rolul de mediator al șefului statului. În plus, Curtea

prin jurisprudența sa formulează şi impune imparţialitatea şi neutralitatea politică a Preşedintelui, promovând şi echidistanța şefului statului față de toate grupurile parlamentare.

O altă formulă pentru a diminua şi a goli de sens rolul Preşedintelui a fost invocarea „supremației Parlamentului, ca instituție fundamentală a democrației".

Următoarea etapă de slăbire a instituției prezidențiale în raport cu puterea legislativă prin intermediul jurisprudenței Curții a fost pusă în aplicare prin Hotărârea nr.28 din 17.10.2017. Chiar dacă, începând cu anul 2016, şeful statului era ales direct de cetățeni, Curtea a reamintit că Hotărârea nr.7 din 4.03.2016 a vizat exclusiv modalitatea de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova, nu şi competențele acestuia. În spiritul acestor interpretări, voința politică şi competența de co-decizie a Preşedintelui în procesul de remaniere guvernamentală a fost redusă la zero. Curtea a accentuat lipsa dreptului de veto față de propunerea Prim-ministrului privind remanierea guvernamentală. În acest fel, Curtea iarăşi a redus marja discreționară a atribuției exclusive a şefului statului de a numi şi revoca din funcție membrii Guvernului. Totodată, în cadrul interpretării prerogativelor şefului statului, Curtea accentuează rolul de putere neutră al Preşedintelui, care, în viziunea Curții, trebuie să aibă un rol de arbitru şi să nu fie un jucător politic, lucru incompatibil cu logica regimului parlamentar.

Hotărârea nr.23 din 06.08.2020 are o însemnătate deosebită, deoarece a reiterat în spiritul Hotărârii Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 marja discreționară limitată a Preşedintelui Republicii la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru. Curtea a menționat lipsa de relevanță privind modul de alegere a Preşedintelui în raport cu atribuțiile sale. O altă noutate ce ține de slăbirea instituției prezidențiale vizează atribuirea Preşedintelui a rolului de „autoritate constatatoare". Astfel, Preşedintele țării, în viziunea Curții, ar trebui să se comporte ca o autoritate care constată, dar care nu interpretează sau modifică rezultatul alegerilor.

După cum am putut vedea din aceste hotărâri, Curtea a mers după logica diminuării prerogativelor Preşedintelui şi atribuirii unui rol decorativ instituției prezidențiale: un „Preşedinte notar", care doar constată acțiunile celorlalte părți. Iar principala concluzie poate fi rezumată la faptul că a fost creat un mecanism de restrângere a atribuțiilor şefului statului care nu se bazează pe Constituție.

A treia concluzie se referă la lipsa aplicării principiului echilibrului instituțional „checks and balances" în jurisprudența Curții Constituționale. Asta deşi prin Hotărârea Curții Constiteționale nr.23 din 9 noiembrie 2011 privind interpretarea articolului 116 alin.(4) din Constituție au fost oferite reperele conceptuale ale acestui principiu [14].

Astfel, în opinia Curții, „Principiul echilibrului instituțional, cunoscut astăzi sub denumirea "checks and balances" (în traducere aproximativă din limba engleză însemnând „sistemul de frâne şi contrabalanțe"), stă la baza democrației şi presupune echilibrul puterilor şi controlul lor reciproc, astfel încât puterile statale să aibă aproximativ aceeaşi pondere, adică să fie echilibrate, pentru a se putea limita reciproc, evitând astfel ca puterea statală să fie folosită în mod abuziv". În viziunea Curții,

principiul echilibrului instituțional ar trebui să împiedice „omnipotența legislativului, pe cea a executivului sau a judiciarului". Principala concluzie a Curții constă în „împiedicarea hegemoniei unei puteri constituționale în detrimentul altora şi evitarea încălcării ordinii constituționale stabilite prin voința neviciată a poporului".

După cum s-a văzut din jurisprudența Curții în materie de asigurare a realizării principiului separației puterilor în stat, fără a ține cont de propria Hotărâre nr.23 din 9 noiembrie 2011, Curtea a asigurat „omnipotența" şi „hegemonia" puterii legislative asupra instituției prezidențiale, restrângând la maximum, prin interpretare şi nu în baza prevederilor Constituției, atribuțiile şefului statului.

A patra concluzie se referă la faptul că prin Avizul cu privire la dizolvarea Parlamentului, aprobat pe 15 aprilie 2021, Curtea a pus bazele unor elemente noi de jurisprudență în materie de asigurare a principiului separației puterilor în stat, care vizează creşterea rolului şefului statului în relația cu Parlamentul.

Este una dintre puținele decizii ale Curții care dă câştig de cauză instituției prezidențiale în cadrul conflictului cu majoritatea parlamentară. Un alt moment important este utilizarea conceptului de „sancțiune constituțională" aplicabilă Parlamentului, cauzată de incapacitatea acestuia de a forma Guvernul şi, respectiv, de a nu-şi putea exercita funcțiile.

Ca un element de noutate este constatarea că dizolvarea Parlamentului şi desfăşurarea alegerilor anticipate reprezintă o soluție oferită alegătorilor să rezolve pe cale constituțională conflictul între autorități. Până în prezent, opțiunea dizolvării Parlamentului şi organizării alegerilor parlamentare anticipate era privită de Curte ca un factor de instabilitate politică.

Creşterea rolului şefului statului se exprimă prin interpretarea Curții, potrivit căreia atribuțiile şefului statului de a dizolva Parlamentul constituie o garanție constituțională care permite soluționarea şi deblocarea unei crize instituționale, fiind formulată sarcina şefului statului de a contribui la depăşirea crizei politice şi a conflictului declanşat între puteri.

Referințe:

1. PUŞCAŞ, V. Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova. 20 de ani de la adoptarea Constituției. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2014, nr.2.
2. SNEGUR, M. *Labirintul Destinului*. Memorii. Vol.6. Chişinău, 2013.
3. Opinia nr.565/2009 a Comisiei Europene pentru Democrație prin Lege (Comisia de la Veneția). Amicus curiae brief/avizul prietenului Curții /pentru Curtea Constituțională a Moldovei privitor la interpretarea articolelor 78.5 şi 85.3 ale Constituției Moldovei. http://www.constcourt.md/public/files/file/REI/comisiavenetia/Opinia_nr.565_2009_interpretarea_articolelor_78.5_i_85.3_Constituie_RO.pdf
4. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=558&l=ro
5. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=400&l=ro
6. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=553&l=ro
7. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=635&l=ro
8. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=744&l=ro

9. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=920&l=ro
10. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=762&l=ro
11. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=766&l=ro
12. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=avize&docid=74&l=ro
13. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=53&l=ro
14. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=17&l=ro